

Rękopisy z kolekcji Hieronima Łopacińskiego znajdujące się w Narodowym Zasobie Bibliotecznym należą do najcenniejszych zbiorów Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie. Były one gromadzone przez patrona Biblioteki Hieronima Łopacińskiego - językoznawcę, etnografa, historyka i bibliofila. Najważniejsze dla Łopacińskiego były badania naukowe, którym poświęcał swój wolny czas, zapał i twórcze siły.

Interesowały go przeróżne zagadnienia, choć głównie koncentrował się na językoznawstwie, historii literatury, etnografii, historii Lublina i regionu. Cieszył się niezwykłym poważaniem w polskim świecie naukowym, był m.in. członkiem korespondentem Akademii Umiejętności. Sporządzona w 1957 roku przez profesora Jerzego Starnawskiego bibliografia podmiotowa prac Łopacińskiego obejmuje prawie 600 pozycji.

W kolekcji znajduje się 648 jednostek rękopiśmiennych, w tym niezwykle cenne dokumenty i przywileje dotyczące miast Lubelszczyzny i cechów miejskich, wiele z nich wyszło z kancelarii królewskiej. W zbiorze znajdują się także duże archiwa znaczących rodzin szlacheckich: Suchodolskich i Orzechowskich oraz pokaźna spuścizna odpisów dokumentów, notat i korespondencji Hieronima Łopacińskiego. Wśród rękopisów szczególną rolę odgrywają dokumenty królewskie dotyczące Lublina i działających w mieście cechów, m. in.:

1) Król Kazimierz IV Jagiellończyk potwierdza i transumuje [...] przywilej Kazimierza Wielkiego sprzedaży wójtostwa lubelskiego mieszczaninowi mogunckiemu Franczkowi, w Krakowie, 19 grudnia 1458, pergamin, 66 x 38 cm. Sygn. 44.

Przywilej wystawiony dla Stanisława Morsztyna (zm. ok. 1482), wójta lubelskiego w latach 1456–1482. Jest to potwierdzona i uwierzytelniona przez króla Kazimierza Jagiellończyka (1427–1492) kopia aktu sprzedaży lubelskiego wójtostwa z roku 1342, który na długo ustalił kształt ustrojowy miasta Lublina.

2) Król Kazimierz IV potwierdza lubelskie prawo składu oraz nadaje miastu przywilej na strygiel, w Jedlni, 21 stycznia 1468, pergamin, 39 x 37 cm. Sygn. 48.

Akt z 21 stycznia 1468 roku jest ważnym świadectwem rozwoju gospodarczego Lublina – jednego ze „sławniejszych miast” Królestwa, jak określono ten ośrodek w dokumencie. Kazimierz Jagiellończyk (1427–1492) potwierdził w nim nadane w roku 1392 prawo składu – obowiązku wystawiania tu towarów przez przejeżdżających kupców. To właśnie ten przywilej w dużej mierze zdecydował o uzyskaniu przez Lublin pozycji ważnego ośrodka handlu międzynarodowego. Mocą aktu król udzielił radzie miejskiej również prawo strygieldu – przywileju na kontrolę i wycenę przywożonego do miasta sukna. Uwagę zwraca ozdobny incipit dokumentu.

3) Potwierdzenie ustawy cechu miechowników lubelskich przez Augusta III, króla Polski, 1746, w Warszawie, pergamin, 41 x 33 cm. Sygn. 18.

Przywilej Augusta III (1696–1763) zatwierdzający, sięgające czasów Zygmunta III Wazy (1566–1632), ustawy miechowników. Jest to atrakcyjny wizualnie akt królewski. Przyczynia się do tego pisany złotym atramentem incipit oraz znajdujący się pod nim złoty inicjał „S”. Szczególną uwagę zwraca jednak dobrze zachowana pieczęć wielka koronna Augusta III, chroniona przez puszkę zdobioną ciekawym tłoczeniem.

4) Ustawy cechu krawieckiego w Lublinie, Lublin, po 10 października 1583, i po 1703, 27 x 21 cm. Sygn. 260.

Kopiarz ustaw krawców lubelskich zawiera pięknie ilustrowane odpisy dwóch zbiorów praw tego cechu, z których jeden został pierwotnie potwierdzony przez króla Stefana Batorego (1533–1586) w roku 1583, natomiast drugi – przez Augusta II (1670–1733) w roku 1703. Są to dokumenty zawierające wyczerpujące opisy zasady funkcjonowania stowarzyszenia. Jak się okazuje, regulowało ono także sprawy

obyczajowe, zakazując choćby „niepocziwey biaległowy [...] brac za Żonę, pod wyrzuceniem z Cechu”. Mamy zatem możliwość bliższego spojrzenia na to, w jaki sposób cechy organizowały i regulowały różne sfery życia członków dawnej lubelskiej społeczności.

Niezwykle cennymi rękopisami są tzw. Kronika Dzierzwy i Fragment Łopacińskiego:

1) Kolekcja historyczna zwana Cronica Polonica, początek XVI wieku, 20 x 15 cm. Sygn. 470.

Kolekcja składa się z 53 papierowych kart, wyciętych z większego kodeksu rękopiśmiennego, będącego zbiorem prac historycznych. Pierwszym i najobszerniejszym dziełem z zachowanej części rękopisu jest Kronika Dzierzwy (ok. 1306–1320). Jak dowiadujemy się z jej explicitu, przepisał ją w roku 1508 Maciej z Grodziska, kopista pracujący w dominikańskim klasztorze św. Trójcy w Krakowie. Jest to obecnie jeden z czterech rękopisów Kroniki Dzierzwy, w których ów zabytek zachował się w całości, tym bardziej cenny, ponieważ przechowuje tekst kroniki w wersji bliskiej jej oryginałowi. Prezentowany manuskrypt zawiera również wiersz Nagrobek Bolesława Chrobrego, wersję Pocztu królów Polski (ze znacznie rozszerzonym tekstem o władcach późnośredniowiecznych) oraz Drzewo królów i książąt Polski. Znalazł się tu również Katalog biskupów krakowskich.

2) Fragment Łopacińskiego, koniec XIV – początek XV w, pergamin, 25 x 11 cm, 11 pasków. Sygn. 611.

Bezcennym rękopisem ze zbiorów Biblioteki, jest fragment karty pergaminowej z kodeksu in folio, składający się z 11 pasków o szerokości od 7 do 12 mm. Zostały one użyte do oprawienia nieznanego obecnie dzieła. Urywek zawiera fragment komentarza do liturgii święta Bożego Narodzenia w języku polskim. Badacze na podstawie cech językowych datują go na koniec XIV, a cechy paleograficzne wskazują na ostatnią ćwierć XIV bądź pierwszą ćwierć XV wieku.

Najprawdopodobniej jest to tylko niewielka część, kosztownego i wykonanego z dużą starannością, dzieła. Możliwe, że należało ono do zbiorów biblioteki królowej Jadwigi (1373/4–1399). Władczyni ta zgromadziła bowiem obszerną kolekcję prac o tematyce religijnej w języku polskim.

Dokumenty Hieronima Łopacińskiego – patrona Biblioteki, to m.in.:

1) Papiery pozostałe po Hieronimie Łopacińskim, dotyczące Wystawy Sztuki i Starożytności w Lublinie 1901. Sygn. 556.

2) Papiery po Hieronimie Łopacińskim 1900-1906: rękopis prac ogłoszonych, pamiętniki własne, dyplomy, korespondencja. Sygn. 559.

3) Korespondencja: [Aleksandra] Brücknera, [Wacława] Gembarzewskiego, [Adama Antoniego] Kryńskiego, [Jerzego] Kieszkowskiego i [Antoniego] Osuchowskiego do Hieronima Łopacińskiego 1895-1905. Sygn. 606.

4) Odpisy H. Łopacińskiego: dokumenty dotyczące kościołów lubelskich z lat: 1535, 1570, 1585, 1633, 1636, 1647, 1679, 1705, 1765, 1784. Sygn. 1444.

5) Zbiór materiałów etnograficznych polskich Hieronima Łopacińskiego. Notatki własnoręczne i nadesłane przez różne osoby, ok. 1900. Sygn. 1786.

Stan zachowania rękopisów jest na ogół dobry, przed digitalizacją potrzebne są prace z zakresu konserwacji zachowawczej, które zostaną przeprowadzone przez bibliotecznego konserwatora. Rękopisy nie znajdują się w opakowaniach bezkwasowych, dlatego niezbędne będzie zakupienie takich opakowań.

Rękopisy przewidziane do digitalizacji nie były nigdy wcześniej poddawane tego typu zabiegom zarówno przez WBP w Lublinie jak też inny podmiot.